

سال هشتم / تابستان ۱۳۹۸

شناسایی عوامل کلیدی و پیشران‌های مؤثر بر آینده صنعت سینما در ایران

- امید جهانشاهی^۱
- مهدی قنبر^۲
- علی روحانی^۳

چکیده

سناریونویسی یا توصیف احتمالات پیش رو در افق زمانی مشخصی در آینده، لازمه مدیریت کردن در هر صنعتی است. امروزه بدون سناریوها یا تصاویر روشنی از آینده‌های ممکن، نمی‌توان برنامه‌ریزی کرد و برای مواجهه مناسب با تحولات، تصمیم‌های پیش‌دستانه گرفت. گام نخست و اساسی در سناریونویسی شناسایی عوامل کلیدی و پیشران‌های مؤثر بر آینده است. در این مقاله به شناسایی این عوامل مؤثر بر آینده در صنعت سینما در افق پنج‌ساله پرداخته‌ایم. سینما هنر- صنعتی است که امروز جزء میراث فرهنگی ناملموس به شمار می‌رود. از این رو راهکارهای ارتقای وضعیت سینما در آینده باید در دستور کار دولت‌ها و بخش خصوصی کشورمان قرار گیرد. در این پروژه ۱۶ خبره و متخصص از صنوف مختلف سینمایی و اساتید این حوزه در دو راند دلفی، در مورد ۱۸ عامل به اجماع رسیدند.

این عوامل بر اساس مدل pest در چهار دسته فناوری، سیاسی، فرهنگی اجتماعی و اقتصادی طبقه‌بندی شدند که عبارتند از: عوامل مربوط به فناوری: ارتقای قابلیت‌های فیلم‌سازی به‌واسطه فناوری‌های جدید، میزان فشار شکل‌های جدید محتوای تصویری در رسانه‌های دیجیتال به صنعت سینما، عوامل سیاسی: میزان کارآمدی قوانین سینمایی، میزان آزادی فعالیت‌های مدنی و صنفی. عوامل فرهنگی اجتماعی: میزان وضعیت سواد بصری و سواد رسانه‌ای عموم مردم، میزان امکان نوآوری در تولید محتوا. مهم‌ترین عوامل اقتصادی: شفافیت مالی در شرکت‌های فیلم‌سازی، وضعیت اقتصاد صنعت سینما. دو عامل «میزان دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم‌سازی» و «میزان امکان نوآوری در تولید محتوا» مهم‌ترین عدم قطعیت‌ها هستند.

واژگان کلیدی: صنعت سینما، نیروهای پیشران، عدم قطعیت، عوامل کلیدی، آینده‌پژوهی.

۱ دکتری مدیریت رسانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، پژوهشگر گروه آینده‌پژوهی رسانه مرکز تحقیقات صداوسیما. نویسنده مسئول: o.jahanshahi@gmail.com
۲ کارشناس ارشد ارتباطات دانشگاه آزاد mehdi.ghanbar@gmail.com
۳ استادیار، گروه سینما، دانشگاه هنر تهران alirouhani@art.ac.ir

مقدمه

سینمای ایران تقریباً هم‌زمان با دیگر کشورهایی که صاحب سبک در سینما هستند، سینمای صامت و ناطق را توأمان طی کرده و از بزنگاه‌های مختلف عبور کرده است (امید، ۱۳۶۳: ۴۱-۲۲). سینما در سال‌های گذشته رقاباتی جدی مانند تلویزیون، ویدئو و به‌تازگی شبکه‌های اجتماعی ویدیو محور را دیده است و از این رو در دوره‌های مختلف با مشکلات گوناگونی روبرو شده است.

سینمای ایران در سال‌های گذشته با تبلیغ‌های تلویزیونی و محیطی مخاطب را به سالن‌های خود می‌آورد، اما با توجه به تحولات پیش رو آینده این صنعت در کشور ما چگونه خواهد بود؟ ما با چه سناریوها و آینده‌های ممکن‌ی مواجه خواهیم بود؟ برای پاسخ به این سؤال اساسی باید ابتدا به این مهم پردازیم که چه عواملی بر شکل‌گیری احتمالات پیش روی این صنعت مؤثر هستند؟

این آینده‌نگری برای هنر صنعت سینما بسیار حائز اهمیت است، زیرا بدون داشتن توصیفی روشن از احتمالات پیش رو، سیاست‌گذاران و مدیران صنعت سینما نمی‌توانند برای مواجهه با تحولات، تصمیم‌های پیش‌دستانه بگیرند و سینمای ایران را به سمت یک وضعیت مطلوب هدایت کنند. برای توصیف روشن احتمالات پیش رو یا سناریونویسی لازم است که ابتدا عوامل مؤثر بر آینده سینمای ایران شناسایی شوند و بر اساس اهمیت و عدم قطعیت رتبه‌بندی شوند. لذا پرسش اصلی این پژوهش آن است که عناصر مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند و مهم‌ترین و غیر قطعی‌ترین عوامل کدامند. تحقیق حاضر می‌کوشد از طریق روش‌های آینده‌پژوهی و با استفاده از نظرات خبرگان این عناصر را شناسایی کند. و سپس عدم قطعیت‌های کلیدی را بر اساس آرای خبرگان تعیین کند.

پیشینه پژوهش

این تحقیق در نوع خود منحصر به فرد است و تا کنون تحقیقی در خصوص آینده پژوهی صنعت سینما در ایران انجام نشده است.

هدف‌های تحقیق

- شناسایی مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما در

افق ۱۴۰۴؛

- شناسایی و رتبه‌بندی عدم قطعیت‌های اصلی مربوط به آینده صنعت سینما در افق ۱۴۰۴.

سؤال‌های تحقیق

- مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما در افق ۱۴۰۴ کدامند؟

پرسش‌های فرعی

- در حوزه فناوری مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- در حوزه اقتصادی مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- در حوزه سیاسی مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- در حوزه اجتماعی و فرهنگی مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- عدم قطعیت‌های کلیدی مربوط به آینده صنعت سینما در افق ۱۴۰۴ کدام‌اند؟

تعریف نظری مفاهیم اصلی تحقیق

عدم قطعیت: قطعیت نداشتن مسیر پیش‌رو و وجود چند گزینه قابل تصور و تحقق یا حالت متفاوت برای یک متغیر را عدم قطعیت آن می‌گویند. باید دقت داشت که در آینده‌پژوهی با دو گونه عدم قطعیت مواجه هستیم. نوع اول ناشی از فقدان اطلاعات، فقدان تحلیل و تفکر است؛ اما عدم قطعیت نوع دوم ربطی به ضعف دانشی ما ندارد و حالت یا این، یا آن برای متغیر قابل تشخیص نیست (لیندگرن و باند هولد، ۱۳۹۰: ۱۲۹).

عوامل کلیدی و نیروهای پیشران: هر سازمان، شخص یا کسب‌وکاری از طریق عواملی به جلو رانده می‌شود. برخی از این عوامل داخل سازمان هستند؛ مانند نیروی کار و اهداف که آن‌ها را در سناریوپردازی، عوامل کلیدی می‌خوانیم. این مؤلفه‌ها عواملی در سطح منطقه‌ای یا محیط درونی سازمان هستند که بیشترین تأثیرات مستقیم را بر پیامدها و موفقیت یا ناکامی تصمیم‌ها و

فعالیت‌های سازمان دارند. از سوی دیگر، عواملی وجود دارند که از خارج به سازمان اعمال می‌شوند و باعث حرکت و تغییر طرح اصلی سناریوها می‌شوند. این نیروها لزوماً در اختیار و کنترل سازمان نیستند. به این گروه از عوامل، نیروهای پیشران اطلاق می‌شود. در روش‌شناسی GBN که شوارتز مبتکر آن است، نیروهای پیشران در حوزه‌های اجتماعی، فناورانه، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی احصا می‌شوند (شوارتز، ۱۳۸۶: ۱۰۵ و ۱۰۸).

آینده پژوهی: آینده‌پژوهی مطالعه و بررسی روندها، الگوهای تغییر و نظام‌های اعتقادی مردم و ارزش‌های آنان را بر عهده دارد و شیوه‌ای بنیادین در پی یافتن احتمالات در آینده است (خرابی و محمودزاده، ۱۳۹۲: ۸۳).

ادبیات تحقیق

آینده‌پژوهی یک حوزه دانشی است که هدف آن کشف یا ساخت، بررسی، ارزیابی و پیشنهاد آینده‌های ممکن، محتمل و مرجح است (بل، ۱۳۹۶: ۶). بل با تأکید بر آینده‌اندیشی به عنوان یکی از پیش‌نیازهای اقدام بشری، می‌گوید بدون تفکر درباره آینده امکان آگاهانه برای بشر وجود ندارد (همان: ۸).

مطالعه آینده مطالعه هر نوع تغییر بالقوه است و نه فقط مطالعه موج‌های زودگذر. مطالعه آینده فقط پیش‌بینی اقتصادی یا پیش‌بینی فناوری‌ها نیست بلکه بررسی میان‌رشته‌ای تغییر در همه عرصه‌های مهم زندگی و صنایع است تا هر چه بیشتر با پویایی‌های تعاملی که آینده را خلق می‌کنند آشنا شویم ... {البته} آینده‌پژوهان نمی‌دانند چه اتفاقی خواهد افتاد، آنان ادعای پیشگویی ندارند ولی مدعی‌اند که درباره گستره‌ای از آینده‌های ممکن و مطلوب و چگونگی شکل گرفتن آن‌ها را به ما می‌گویند. روش‌های آینده‌پژوهی توصیف‌های کامل و تمامی از آینده ارائه نمی‌دهند ولی می‌کوشند تا (۱) نشان دهند چه چیزی ممکن است اتفاق بیافتد؛ (۲) سیاست‌های مختلف را توضیح دهند، (۳) راهبردها و سیاست‌های بدیل را شناسایی و ارزیابی کنند. از این رهگذر دست کم تا حدودی از تله‌ها و غافلگیری‌های پیش رو دور می‌شویم (گلن و گوردون، ۱۳۹۳: ۳۲). در واقع هدف اصلی آینده‌پژوهی کشف فعالانه احتمالات آینده است. کسانی که آینده‌نگاری خوبی دارند می‌توانند طیف وسیعی از احتمالات را بشناسند و ارزیابی کنند و قضاوت‌های هوشیارانه در مورد اینکه بهترین انتخاب در طول

زمان چیست انجام دهند. کسانی که آینده‌نگری خوبی دارند می‌توانند راه‌های متعددی را برای کاهش تأثیر تهدیدات و چالش‌های پیش رو انتخاب کنند و از هر فرصتی به بهترین نحو استفاده کنند (مداحی، کاراوند، ۱۳۹۴: ۵۲).

در حقیقت هدف مطالعات آینده‌پژوهی پرداختن به زمان حال است زیرا اولاً تفکر راجع به آینده، به ما یاری می‌رساند تا موقعیت خود را در شناخت موقعیت در زمان حال تشخیص بدهیم و بدانیم الان در کجا قرار داریم. ثانیاً عملی که در زمان حال اتفاق می‌افتد، همان چیزی است که به آینده شکل می‌دهد. بنابراین تفکر درباره آینده، کمک می‌کند تا دریابیم با توجه به اوضاع و احوال فعلی و امیدهای آینده، چه کنیم تا آینده مطلوب و دلخواه را به وجود آوریم (حاجیان، ۱۳۹۱: ۴۲).

سناریونویسی یا سناریوپردازی یکی از متداول‌ترین شیوه‌های آینده‌پژوهی است که کشف، خلق و آزمون نظام‌مند آینده‌های بدیل را مورد توجه قرار می‌دهد. اهمیت و ارزش سناریو در تأثیری است که می‌تواند بر تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های امروز مسئولان داشته باشد. سناریوهای اکتشافی^۱ با توصیف روندها و رویدادها، نحوه تأثیر آن‌ها را بر آینده براساس فرضیات بدیل مورد بحث و بررسی قرار می‌دهند. در این رویکرد، زمان حال، نقطه آغازین بررسی آینده است و با طرح پرسش کلیدی «چه می‌شود اگر» بررسی ادامه پیدا می‌کند. سناریوهای هنجاری^۲ با ترسیم تصویری از آینده مطلوب، به بررسی این موضوع می‌پردازند که وضعیت مطلوب «چگونه» از وضعیت کنونی پدید می‌آید (گلن و گوردون، ۱۳۹۳: ۴۲-۳۴).

سناریو

ماهیت متن‌مدار^۳ و انعطاف پذیر سناریو، اظهار نظر درباره چپستی سناریو را دشوار می‌سازد. سناریوها می‌توانند منابع غیرمستقیم و زمینه‌ای برای مطالعه و بررسی آینده فراهم کنند. سناریوها مستعد تأثیرپذیری از موقعیت و تفسیرهای ذهنی هستند. بهره‌گیری از سناریو براساس زمان، مکان و اهداف متفاوت است. ماهیت تغییرپذیر سناریو به این معناست که مفهوم سناریو براساس سطح تحلیل، به شیوه‌های متفاوتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. بنابراین

1 Explorative Scenarios

2 Normative Scenarios

3 Contextual

سردرگمی در تعاریف و روش‌های سناریو موضوع بحث‌انگیزی است که به یکی از چالش‌های اساسی آینده سناریو تبدیل شده است. (Millett 2003, 16).

ماهیت و مفهوم سناریو

بیشاپ^۱ و همکاران سردرگمی‌های کلیدی در ادبیات سناریو را این‌گونه دسته‌بندی می‌کنند:

۱. معادل دانستن اصطلاح «توسعه سناریو^۲ و برنامه‌ریزی براساس سناریو^۳».

۲. معادل دانستن واژه‌های سناریو و آینده‌های جایگزین^۴.

۳. معادل دانستن واژه‌های روش^۵ و تکنیک^۶ (Bishop, Hines and Collins. 2007, 6).

کان^۷ که از او به‌عنوان پدر سناریو یاد می‌شود، در دهه ۱۹۵۰ و زمانی که در اندیشکده رند^۸ رند^۸ فعالیت می‌کرد، واژه سناریو را به‌عنوان راهی برای تصور آینده به جهان معرفی کرد. تفکرات کان درباره سناریو از فرض آینده‌های دور از تصور، مانند جنگ هسته‌ای میان آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی سرچشمه می‌گرفت. او تلاش کرد تا از طریق به‌کارگیری سناریو ثابت کند که بسیاری از برنامه‌ریزی‌های نظامی براساس افکار واهی صورت می‌پذیرد، نه انتظارات معقول؛ مفهوم اصلی سناریو که توسط کان ارائه شده است نشان‌دهنده این واقعیت است که سناریوها برای پیشگویی و پیش‌بینی مورد استفاده قرار نمی‌گیرند، بلکه کاربرد آن‌ها در معرفی مسیرهای جایگزینی است که منجر به دستیابی به نتایج متفاوت و جایگزین می‌شوند (Millett 2003: 17). اعتقاد کان به این مفهوم از سناریو به روشنی در عبارت ذیل نمایان است:

سناریوها پیش‌بینی نیستند و نباید به‌عنوان پیش‌بینی تفسیر شوند. سناریوها ابزاری برای بهبود درک ما از پیامدهای بلندمدت جهانی، منطقه‌ای و ملی روندهای موجود، بالقوه و یا سیاست‌ها و تعاملات آن‌ها با یکدیگر هستند. کان و وینر تعریف تفصیلی‌تری از سناریو نیز ارائه داده‌اند: سناریوها توالی‌های فرضی از رویدادهایی هستند که با هدف تمرکز بر فرایندهای علی و نقاط تصمیم‌گیری به وجود آمده‌اند. سناریوها به دو نوع سؤال پاسخ می‌دهند:

-
- 1 Bishop
 - 2 Scenario development
 - 3 Scenario planning
 - 4 Alternative future
 - 5 Method
 - 6 Technique
 - 7 Kahn
 - 8 RAND

۱. چگونه ممکن است بعضی از موقعیت‌های فرضی به وقوع بپیوندند؟
 ۲. چه جایگزین‌هایی برای پیشگیری، تغییر یا تسهیل فرایند وجود دارد؟
با بهره‌گیری از تعریف کان و وینر می‌توانیم به شناسایی سه ویژگی سناریو دست یابیم:
 ۱. سناریو منجر به ساخت بیش از یک آینده ممکن می‌شود؛
 ۲. سناریو به روشنی منجر به ایجاد مسیرهای راهبردی امکان‌پذیر برای اقدام می‌شود تا از این طریق بتوان با آینده‌های متفاوت مواجه شد؛
 ۳. تمرکز بر فرایندهای علیّی به این معناست که سناریوها باید نشان بدهند که ظهور آینده‌های متفاوت از زمان حال چگونه امکان‌پذیر است؟ (Vriens 2004: 164-166).
- پس از معرفی سناریو توسط کان، تعاریف متعدد و متفاوتی از سناریو به وجود آمد. به‌طور کلی (و تقریبی) می‌توان تعاریف موجود درباره سناریو را در دو گروه دسته‌بندی کرد: تعریف پرسش محور^۱ و تعریف راهبرد محور^۲. تعریف پرسش‌محور بر پرسش‌ها، تحقیق‌ها و تصاویر آینده استوار است. هدف اصلی این تعریف ارتقاء تصویرسازی (تخیل) و افزایش کنجکاو به منظور توسعه آینده مرتبط با پرسش‌هاست. در این بافتار سناریوها پاسخ‌هایی را برای تمامی پرسش‌های ممکن برای نسل‌های آینده فراهم می‌کنند. این سناریوها معمولاً دربرگیرنده سناریوهای جایگزین آینده و شناسایی آینده مرجح هستند (Son, 2012:59).

سناریوپردازی به شیوه شوارتز

یکی از ویژگی‌های کلیدی آینده‌پژوهی مدرن، روش‌شناسی آن است که مبتنی بر تفکر میان‌رشته‌ای است. آینده‌پژوهی روش‌شناسی‌های ویژه خود را توسعه داده است و در عین حال می‌کوشد از روش‌شناسی‌های متداول در دیگر رشته‌های علمی نیز بهره بگیرد یکی از فرایندها پرکاربرد در سناریوپردازی، شیوه ایست که پیتر شوارتز و همکاران در شبکه جهانی کسب‌وکار (GBN) طراحی کرده‌اند. و در پژوهش حاضر نیز این روش بهره گرفته شده است. شوارتز فرایند تدوین سناریو را بر مبنای رهیافت شهودی طراحی و در هشت گام ارائه کرده است، که در این تحقیق چهار گام نخست آن انجام شده است.

گام اول: شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی در این گام، در واقع تعریف موضوع پروژه یا تصمیم‌های کلیدی سازمانی از پروژه که تأثیرات بلندمدتی دارد، مطرح می‌شود. در این گام

1 Inquiry-driven definition
2 Strategy-driven definition

مصاحبه با اعضای تصمیم‌ساز سازمان برای تشخیص و روشن‌تر ساختن تصمیم‌ها یا موضوعات اصلی صورت می‌پذیرد.

گام دوم: تحلیل اطلاعات محیط درونی و شناسایی عوامل کلیدی مربوط به محیط موضعی یا سطح خرد بعد از آنکه موضوع یا تصمیم‌های اصلی مشخص شد فهرستی از عواملی که بیشترین تأثیرات مستقیم را در پیامدهای تصمیم‌های شناخته شده دارند، تهیه می‌شود. این عوامل بر موفقیت یا ناکامی آن تصمیمات، تأثیرگذار هستند. هدف از این گام عمدتاً فهم تحلیلی از تصمیم یا موضوع پروژه است.

گام سوم: شناسایی نیروهای کلیدی محیطی و پیشران‌های تغییرات تهیه فهرست روندهای هدایت‌کننده در محیط کلان که بر عوامل کلیدی شناخته شده در گام قبل تأثیرگذار هستند. این نیروها در واقع به عوامل کلیدی، شکل بخشیده و وضعیت آن‌ها را مشخص می‌کنند. این روندها و نیروهای پیشران تغییرات می‌توانند روندهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، تکنولوژی و زیست محیطی باشند. بعضی از این روندها نسبتاً مشخص هستند و بعضی با عدم قطعیت بسیار همراه هستند. دانستن این که چه چیزهایی از روندها، ضروری و غیرقابل اجتناب بوده و چه چیزهایی غیرقابل پیش‌بینی و هم‌چنان موضوع انتخاب هستند، بسیار مفید است. در این گام به طور معمول به تحقیق و مطالعه نیاز است و لازم است طراح سناریوها به دنبال روندهای اصلی و رویدادهای غیرقطعی و تغییردهنده روندها باشد.

گام چهارم: تحلیل و طبقه‌بندی نیروهای پیشران براساس دو عامل اهمیت و عدم قطعیت آن‌ها قدم بعدی طبقه‌بندی عوامل کلیدی و روندهای پیشران براساس دو معیار است؛ اول، درجه اهمیت برای موفقیت در موضوع یا تصمیم اصلی که در گام اول شناسایی شده است. دوم، درجه عدم قطعیت احاطه‌کننده آن عوامل و روندها است. نکته اصلی در این گام، شناسایی دو یا سه عامل یا روندی است که با اهمیت‌ترین بوده و با بیشترین عدم قطعیت همراه باشند.

معیار عدم قطعیت به این دلیل استفاده می‌شود که روندهای نسبتاً ثابت و مشخص در تمامی سناریوها به‌طور تقریباً یکسانی وجود دارد و لحاظ خواهند شد. ولی برای داشتن سناریوهای مختلف عناصر نسبتاً با عدم قطعیت بالا، مفید خواهند بود.

گام‌های بعدی که در واقع مراحل بعدی طراحی سناریو هستند عبارتند از:

گام پنجم: منطق‌دهی به سناریوها در عمل، نتیجه مرحله طبقه‌بندی روندهای بااهمیت و عدم قطعیت، محورهایی است که سناریوهای نهایی براساس آن‌ها تعیین و متمایز می‌شوند. هدف نهایی، رسیدن به سناریوهایی است که تفاوت‌های موجود بین آن‌ها، برای تصمیم‌سازان قابل توجه بوده، آینده‌های مختلف و سناریوهای متفاوت را رقم می‌زنند.

گام ششم: پرورش و پربار کردن سناریوها بعد از شناسایی مهم‌ترین نیروهای پیشران، و منطق‌هایی که سناریوها را از هم متمایز می‌کنند، نوبت به پربار کردن اسکلت و جزییات سناریوها با رجوع به عوامل کلیدی و روندهای شناسایی شده در گام‌های دوم و سوم می‌رسد. هر کدام از عوامل کلیدی و روندها باید در هر یک از سناریوها مورد توجه قرار گیرند. گاه به-سرعت روشن می‌شود که کدام جنبه از عدم قطعیت در کدام یک از سناریوها باید قرار داده شود. در این مرحله سناریوها باید به طور واضح و آشکاری منطق ساختاری و مفروضات کلیدی را نشان دهند.

گام هفتم: مضامین

بعد از تعیین جزییات سناریوها، زمان آن است که با رجوع به موضوع یا تصمیم اصلی شناخته شده در گام اول، تمرین آینده روی آن‌ها انجام شود. اینکه تصمیم مورد نظر، در هر کدام از سناریوها چگونه به نظر می‌رسد؟ چه مشکلاتی آشکار می‌شود؟ آیا تصمیم یا راهبرد تدوین شده در تمامی سناریوها پابرجا است یا تنها در یک یا دو سناریو خوب به نظر می‌رسد؟ اگر یک تصمیم تنها در یک سناریو خوب به نظر آید، آن تصمیم به عنوان ریسک بالا، در نظر گرفته می‌شود.

گام هشتم: انتخاب شاخص‌ها و علایم راهنما

درک سریع این موضوع که کدام یک از سناریوهای تدوین شده، به واقعیت در حال ظهور نزدیکتر شده است، بسیار مهم است. هنگامی که سناریوهای مختلف پربار شد و مضامین آن‌ها برای موضوع اصلی مشخص شد، مناسب است که زمانی برای تحلیل و شناسایی چند شاخص راهنما به منظور نظارت مداوم بر تحولات صرف شود تا در جریان جاری امور اقدامات و تصمیم‌گیری روزآمد و مناسبی، پرداخته شود. این گام سؤالات زیر را پاسخ می‌دهد:

چه نیروها و عوامل کلیدی نیازمند پایش هستند؟

چه موضوع‌های خاصی نیازمند برنامه‌ریزی حساس و بحرانی تشخیص داده می‌شود؟

چه موضوع‌های حساس و مهمی در سناریوها مشخص شده است؟
چه تهدیدها و فرصت‌هایی در هر کدام از سناریوها نهفته است؟ (شوارتز، ۱۳۸۶: ۲۱۶-۲۱۱).

نیروهای پیشران و عوامل کلیدی

هر سازمان یا کسب‌وکاری توسط عواملی به جلو رانده می‌شود. برخی از این عوامل داخل سازمان هستند مانند نیروی کار. این عوامل را در سناریوپردازی، عوامل کلیدی می‌خوانیم. عوامل کلیدی، عواملی در سطح منطقه‌ای یا محیط درونی سازمان هستند که بیشترین تأثیرات مستقیم را در پیامدها و موفقیت یا ناکامی تصمیم‌ها و فعالیت‌های سازمان دارند. از سوی دیگر عواملی وجود دارند که از خارج به سازمان تحمیل می‌شوند و باعث حرکت و تغییر طرح اصلی سناریوها می‌شوند. به این گروه از عوامل، نیروهای پیشران اطلاق می‌شود. سناریوها نشان می‌دهند چگونه تعابیر مختلفی از نیروهای پیشران ممکن است به آینده‌های ممکن متفاوتی منتهی شوند. در روش‌شناسی GBN که شوارتز مبتکر آن است، نیروهای پیشران در حوزه‌های اجتماعی، فناورانه، اقتصادی، زیست‌محیطی، سیاسی احصا می‌شوند (شوارتز، ۱۳۸۶: ۱۰۸-۱۰۵).

مدل «پست»

چارچوب‌ها و مدل‌ها از طریق طبقه‌بندی روندها و موضوعات امکان تفکر و تحلیل نظام‌مند را فراهم می‌کنند. از جمله این چارچوب‌ها، چارچوب پست PEST است که از حروف اولیه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فناورانه تشکیل شده و مبتنی بر این چهار حوزه است. در این تحقیق از این چارچوب استفاده شده است.

البته این چارچوب با افزودن ابعاد دیگری از جمله قانونی، زیست‌محیطی، اخلاقی، جمعیت‌شناختی^۱ و غیره با صورت‌ها و عناوین دیگری از جمله SLEPT و PESTEL و DESTEP و STEEPLE و STEELED نیز شناخته می‌شود. این چارچوب‌ها در اغلب متون آموزشی مدیریت استراتژیک و آینده‌پژوهی معرفی شده‌اند.^۲

1 Demographic

۲ (برای نمونه نگاه کنید به ورتینگتون و بریتون ۲۰۰۶، ص ۷ و کمپل و کرایگ ۲۰۰۵، ص ۵۰۱).

همچنین می‌توان به چارچوب DEGEST اشاره کرد که ناظر بر ابعاد جمعیت‌شناختی، اقتصادی، حاکمیتی، زیست‌محیطی، اجتماعی/فرهنگی و فناوری است. انجمن آینده جهان نیز از این شیوه طبقه‌بندی استفاده کرده و دوماهنامه فیوچریست^۱، ارگان انجمن در هر شماره روندهای جاری را در قالب این شش گروه بررسی می‌کند (کورینش، ۱۳۸۸ : ۱۲۱). در جدول (۱) تعدادی از این چارچوب‌های موضوعی که در تحلیل‌های مدیریت استراتژیک و آینده‌پژوهی استفاده می‌شوند به شکل مقایسه‌ای ارائه شده‌اند.

جدول ۱. مقایسه مدل‌ها و چارچوب‌های پویا محیط و دیده‌بانی (مولایی، طالبیان و مولایی، ۱۳۹۴).

حاکمیتی	دموگرافیک	اخلاقی	زیست محیطی	فانونی	فناورانه	اجتماعی	سیاسی	اقتصادی	
					•	•	•	•	PEST
			•	•	•	•	•	•	PESTLE
			•	•	•	•	•	•	PESTEL
	•		•		•	•	•	•	DESTEP
				•	•	•	•	•	SLEPT
		•	•	•	•	•	•	•	STEEPLE
	•	•	•	•	•	•	•	•	STEEPLED
•	•		•		•	•		•	DEGEST

روش تحقیق

از نگاه پوپر دو ویژگی روش‌های آینده‌نگاری آن‌ها را از یکدیگر متفاوت می‌کند: طبیعت روش‌ها و قابلیت‌های روش‌ها. منظور پوپر از طبیعت روش‌ها، کمی یا کیفی بودن آن‌هاست. بر این اساس در الگوی پوپر سه دسته روش‌های کیفی، کمی، نیمه-کمی و سایر وجود دارد. اما مبنای اصلی پوپر در سازمان‌دهی روش‌های آینده، قابلیت‌های این روش‌ها است (مولایی، ۱۳۹۳). در این پژوهش با توجه به هدف به‌سراغ روش‌های مبتنی بر آرای خبرگان رفته‌ایم. به‌عبارت دیگر با به‌کارگیری روش‌های پویا و مرور منابع تلاش کرده‌ایم تا بر اساس آرای خبرگان عوامل

کلیدی و پیشران‌های پیش رو را در افق پنج‌ساله شناسایی کنیم. بر این اساس روش دلفی را انتخاب کردیم.

دلفی

دلفی یکی از قدیمی‌ترین روش‌ها یا فنون آینده‌پژوهی است. این روش نظام‌مند و تکرارشونده برای پیش‌بینی آینده، بر اساس ورودی‌های مستقل (نظرات) گروهی از کارشناسان و خبرگان عمل می‌کند. در تعریف این روش آمده است: فرایندی ساختاریافته برای جمع‌آوری و طبقه‌بندی دانش موجود در نزد گروهی از کارشناسان و خبرگان که از طریق توزیع پرسشنامه‌هایی در بین این افراد و بازخورد کنترل شده پاسخ‌ها و نظرات دریافتی صورت می‌گیرد. این روش به اتفاق نظر بین نظرات متخصص خبره تکیه دارد (حاجیانی، ۱۳۹۱: ۳۰۹). هدف این روش جمع‌بندی عقاید گروه کارشناسان درمورد وقایع مورد نظر در آینده و رسیدن به اتفاق نظر بر اساس دانش ضمنی خبرگان است. گرچه شناخته شده‌ترین کاربرد این روش در این عرصه آینده‌پژوهی، پیش‌بینی آینده بر مبنای همگرایی اندیشه‌های متخصصان است اما کاربرد این روش به این حوزه محدود نمی‌شود (حاجیانی، ۱۳۹۱: ۳۰۱). حل مسائل پیچیده و کمک به تصمیم‌گیری در مورد مسائل بفرنج از دیگر کارکردهای این روش به شمار می‌رود. رمز موفقیت یک مطالعه دلفی، انتخاب شرکت‌کنندگان است. بازخورد کنترل شده؛ تکرار؛ و گمنامی یا شبه‌گمنامی شرکت‌کنندگان سه اصل در مطالعات دلفی به شمار می‌روند. فرایند اجرای دلفی به صورت خلاصه شامل مراحل ذیل است: طراحی پرسشنامه اولیه؛ شناسایی خبرگانی که در زمینه مورد مطالعه دارای اطلاعات کافی باشند؛ تحلیل و چکیده‌سازی پاسخ‌ها؛ ارسال نتایج برای خبرگان؛ نگارش سند نهایی بر پایه دیدگاه‌های مورد وفاق (خزایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲۱-۲۱۹).

معرفی گروه نخبگان

در این تحقیق با ۱۶ تن از اهالی و فعالان حوزه سینما از جمله تهیه‌کنندگان، فیلم‌نامه‌نویسان، کارگردانان، اساتید سینما، منتقدان سینما در مرحله اول مصاحبه شد و سپس دو راند دلفی برگزار شد.

جدول شماره (۲)، مشخصات و میزان مشارکت افراد حاضر در پژوهش

ردیف	نام و نام خانوادگی	رزومه	گفت‌وگو	مرحله اول	مرحله دوم
۱	سید جمال ساداتیان	تهیه‌کننده سینما	*	*	*
۲	منوچهر محمدی	تهیه‌کننده	*	*	*
۳	محمد آفریده	مدیر سینمایی	*		
۴	محمد مهدی عسگر پور	کارگردان و تهیه‌کننده و مدیر سینمایی	*	*	*
۵	فرهاد توحیدی	فیلم‌نامه‌نویس	*		
۶	طهماسب صلح‌جو	منتقد سینما	*	*	*
۷	کیوان کثیریان	منتقد سینما	*	*	*
۸	حمید دهقان پور	مدرس سینما	*		
۹	علی روحانی	مدرس سینما	*	*	*
۱۰	سید محمد بهشتی	مدیر سینمایی	*		
۱۱	شاهرخ دلکو	منتقد و مستندساز	*	*	*
۱۲	علیرضا رئیس‌یان	کارگردان	*	*	
۱۳	هادی مقدم دوست	فیلم‌نامه‌نویس	*	*	*
۱۴	علی علایی	منتقد و مدرس سینما	*	*	*
۱۵	آرش اسحاقی	مستندساز	*	*	*
۱۶	امیر بوالی	محقق و پژوهشگر	*	*	*

یافته‌های پژوهش

در مصاحبه با خبرگان عوامل متعددی شناسایی شدند که در ادامه به چند مورد اشاره می‌شود: شفافیت مالی در شرکت‌های فیلم‌سازی: «ما شاهدیم که اخیراً سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از دولتی سبقت گرفت. منظور از بخش خصوصی تهیه‌کنندگان معمولی سینمای ایران نیستند این‌ها سرمایه‌گذارانی هستند که معلوم نیست این سرمایه را از کجا آورده‌اند. در حال حاضر در سینمای ما گاهی پول شویی می‌کنند. تمام کسانی که تجارت سیاه دارند برای اینکه بتوانند فعالیت‌هایشان را پنهان کنند در سینما هم سرمایه‌گذاری می‌کنند. ما باید قوانینی داشته باشیم که نظارت کنند. شرکت‌ها به شکل شفاف منابع و سرمایه‌هایشان را بگویند. شفافیت لازمه کسب‌وکار در یک صنعت است. ما در همه ابعاد نیاز به شفافیت داریم به خصوص در مورد

مسائل مالی شرکت‌های فیلم سازی. تخصیص منابع دولتی هم باید شفاف باشد. در کشورهای صاحب صنعت سینما که دولت هم از آن‌ها حمایت می‌کند این حمایت‌ها از طریق یک فاند صورت می‌گیرد و براساس قواعد خاص به فیلم‌ها اعتبار می‌دهند» (خبره شماره ۶).

امکان نوآوری در تولید محتوا: «آینده سینما با وجود همه فناوری‌های جدید و دیجیتال که بحثش شد و همه عوامل اقتصادی و غیر و اما در نهایت به یک مسئله مهم بستگی دارد که به نظرم از همه مهم‌تر است و آن امکان نوآوری است. نوآوری در هنر یعنی همه چیز. دولت باید این را درک کند. نوآوری در فیلم‌نامه‌نویسی، در سوژه‌های بکر و تازه و همچنین در روایتگری، در بخش‌های مختلف تولید لازم است که مهم‌ترین چیز است. ما باید امکان خلاقیت و نوآوری داشته باشیم. با این می‌توانیم بالنده شویم. فیلم سازی را فقط با کارگردان می‌شناسند این درست نیست. نوآوری در همه ابعاد مسئله ماست» (خبره شماره ۴).

دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم سازی: «این فناوری‌های جدید از بس که همه چیز را زیرورو کرده‌اند انگار جهان تازه‌ای ساخته‌اند. همه صنایع دگرگون شده با این فناوری‌های پرشتاب جدید و دیجیتال. سینما هم مستثنی نیست. ما نباید بترسیم نباید از قافله عقب بمانیم ... همه چیز آینده بستگی به این دارد که کارگردان ما به این فناوری‌ها دسترسی داشته باشد» (خبره شماره ۱۱).

پس از مصاحبه با خبرگان مرتبط با پژوهش و پس از ترکیب، دسته‌بندی و یکپارچه‌سازی عوامل در چند مرحله، در نهایت ۱۸ عامل به‌عنوان عوامل اصلی شناسایی بر اساس مدل pest در چهار دسته سیاسی، اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و فناوری دسته‌بندی شدند.

جدول (۳). معرفی پیشران‌ها و عوامل کلیدی فناورانه، اجتماعی - فرهنگی، سیاسی و اقتصادی از

دیدگاه خبرگان

سیاسی	فناوری	اقتصادی	فرهنگی اجتماعی
میزان سیاست‌گذاری‌های دوقطبی در سینما	میزان گسترش چند صفحه‌نمایشی شدن مصرف فیلم	شفافیت مالی در شرکت‌های فیلم سازی	میزان وضعیت سواد بصری و سواد رسانه‌ای عموم مردم
میزان کارآمدی قوانین سینمایی	میزان دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم سازی	وضعیت اقتصاد صنعت سینما	میزان امکان نوآوری در تولید محتوا

ادامه جدول (۳). معرفی پیشران‌ها و عوامل کلیدی فناورانه، اجتماعی – فرهنگی، سیاسی و اقتصادی از دیدگاه خبرگان

سیاسی	فناوری	اقتصادی	فرهنگی اجتماعی
میزان آزادی فعالیت‌های مدنی و صنفی	ارتقای قابلیت‌های فیلم سازی به واسطه فناوری‌های جدید	شکل‌گیری شرکت‌های بزرگ تخصصی متنوع	میزان برخورداری از نیروهای انسانی خلاق
قدرت گیری کارتل‌های سینمایی وابسته به جریان‌های قدرت	میزان بالندگی سینمایی در سطح بین‌المللی به واسطه فناوری‌های جدید	میزان ساخت سالن‌های مرغوب و جدید	میزان کارآمدی نظام آموزشی در رشته‌های سینمایی دانشگاه
میزان سیطره دولت بر سینما	میزان فشار شکل‌های جدید محتوای تصویری در رسانه‌های دیجیتال به صنعت سینما		

در مرحله بعد، پرسشنامه‌ای برای تعیین میزان اهمیت و عدم قطعیت این ۱۸ عامل ساخته شد. پس از تکمیل این پرسشنامه توسط خبرگان، نتایج استخراج شد و بر اساس آن نمره عوامل بر اساس اهمیت آن‌ها و همچنین عدم قطعیت آن‌ها به دست آمد. این نتایج بر اساس فاصله ۰ تا ۱۰۰ محاسبه شده‌اند، به این معنی که هرچه امتیاز یک عامل به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد دارای اهمیت و یا عدم قطعیت بالاتری است.

جدول (۴). میزان اهمیت و عدم قطعیت عوامل آینده بر اساس نظرات خبرگان

عدم قطعیت	اهمیت			
۷۶/۸	۸۱/۵	میزان گسترش چند صفحه نمایشی شدن مصرف فیلم	۱	فناوری
۹۱/۶	۸۷/۱	میزان دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم سازی	۲	
۸۱/۱	۸۴/۴	ارتقای قابلیت‌های فیلم سازی به واسطه فناوری‌های جدید	۳	
۸۵/۹	۸۰/۴	میزان بالندگی سینمایی در سطح بین‌المللی به واسطه فناوری‌های جدید	۴	
۸۶/۴	۸۴/۱	میزان فشار شکل‌های جدید محتوای تصویری در رسانه‌های دیجیتال به صنعت سینما	۵	

ادامه جدول (۴). میزان اهمیت و عدم قطعیت عوامل آینده بر اساس نظرات خبرگان

عدم قطعیت	اهمیت			
۸۴/۲	۸۳/۴	میزان وضعیت سواد بصری و سواد رسانه‌ای عموم مردم	۶	فرهنگی اجتماعی
۹۰/۴	۸۸/۸	میزان امکان نوآوری در تولید محتوا	۷	
۷۸/۱	۷۹/۱	میزان برخورداری از نیروهای انسانی خلاق	۸	
۶۳/۵	۸۰/۷	میزان کارآمدی نظام آموزشی در رشته‌های سینمایی دانشگاه	۹	سیاسی
۵۸/۶	۷۶/۱	میزان کارآمدی قوانین سینمایی	۱۰	
۶۱/۲	۸۴/۲	میزان آزادی فعالیت‌های مدنی و صنفی	۱۱	
۵۴/۸	۷۵/۸	قدرت‌گیری کارتل‌های سینمایی وابسته به جریان‌های قدرت	۱۲	
۵۱/۳	۴۱/۸	میزان سیطره دولت بر سینما	۱۳	
۸۲/۱	۴۹/۵	میزان سیاست‌گذاری‌های دوقطبی در سینما	۱۴	اقتصادی
۷۴/۳	۸۷/۵	شفافیت مالی در شرکت‌های فیلم‌سازی	۱۵	
۴۷/۱	۸۳/۴	وضعیت اقتصاد صنعت سینما	۱۶	
۷۹/۳	۷۳/۱	شکل‌گیری شرکت‌های بزرگ تخصصی متنوع	۱۷	
۶۹/۱	۷۱/۲	میزان ساخت سالن‌های مرغوب و جدید	۱۸	

همان‌طور که در جدول شماره (۴) مشاهده می‌شود عوامل سیاسی و همچنین عوامل اقتصادی در مجموع کمترین عدم قطعیت را دارند و به این معنی است که از دیدگاه خبرگان شرایط سیاسی و شرایط اقتصادی صنعت سینما تا افق ۱۴۰۴ تغییر جدی نخواهد کرد. عوامل فناوری یادآور کلان روند «دیجیتالی شدن» هستند و ذیل آن قابل تحلیل هستند. ریچارد واتسون که یکی از برجسته‌ترین آینده‌پژوهان است و چندین کتاب مرجع و معتبر در این زمینه منتشر کرده است در اصلی‌ترین کتاب خود یعنی «پرونده‌های آینده» که تاکنون چندین بار در سراسر دنیا تجدید چاپ شده است، کلان روندها و روندهای خرد را تشریح کرده است و از دیجیتالی شدن به مثابه یکی از کلان روندهای عمده در جهان سخن گفته است (Watson, 2008, P.53).

با توجه به اینکه بیشترین میزان عدم قطعیت در بین عوامل فناوری و فرهنگی - اجتماعی است، می‌توان گفت میزان احتمال ورود فناوری‌های جدید به صنعت فیلم‌سازی و

یا احتمال تغییر رویکردهای فرهنگی آینده‌های ممکن متنوعی را پیش روی صنعت سینما قرار خواهد داد.

در مرحله بعد برای شناسایی عدم قطعیت‌های کلیدی، میانگین هندسی میزان اهمیت و عدم قطعیت‌ها محاسبه شد.

جدول (۵). محاسبه میانگین هندسی عوامل آینده بر اساس نظرات خبرگان

میانگین هندسی		
۸۹,۵	میزان امکان نوآوری در تولید محتوا	۱
۸۹,۳	میزان دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم سازی	۲
۸۵,۲	میزان فشار شکل‌های جدید محتوای تصویری در رسانه‌های دیجیتال به صنعت سینما	۳
۸۳,۷	میزان وضعیت سواد بصری و سواد رسانه‌ای عموم مردم	۴
۸۳,۱	میزان بالندگی سینمایی در سطح بین‌المللی به‌واسطه فناوری‌های جدید	۵
۸۲,۷	ارتقای قابلیت‌های فیلم سازی به‌واسطه فناوری‌های جدید	۶
۸۰,۶	شفافیت مالی در شرکت‌های فیلم سازی	۷
۷۹,۱	میزان گسترش چند صفحه نمایشی شدن مصرف فیلم	۸
۷۸,۵	میزان برخورداری از نیروهای انسانی خلاق	۹
۷۶,۱	شکل‌گیری شرکت‌های بزرگ تخصصی متنوع	۱۰
۷۱,۷	میزان آزادی فعالیت‌های مدنی و صنفی	۱۱
۷۱,۵	میزان کارآمدی نظام آموزشی در رشته‌های سینمایی دانشگاه	۱۲
۷۰,۱	میزان ساخت سالن‌های مرغوب و جدید	۱۳
۶۶,۷	میزان کارآمدی قوانین سینمایی	۱۴
۶۴,۴	قدرت‌گیری کارتل‌های سینمایی وابسته به جریان‌های قدرت	۱۵
۶۳,۷	میزان سیاست‌گذاری‌های دوقطبی در سینما	۱۶
۶۲,۶	وضعیت اقتصاد صنعت سینما	۱۷
۴۶,۳	میزان سیطره دولت بر سینما	۱۸

همان‌طور که در جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود از مجموع عوامل دو عامل «میزان دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم‌سازی» و «میزان امکان نوآوری در تولید محتوا» عدم قطعیت‌های کلیدی هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

سینما یکی از صنایع فرهنگی تأثیرگذار در جامعه به شمار می‌رود. از این رو، این پژوهش با هدف شناسایی عدم قطعیت‌های کلیدی به عنوان گام نخست و پیش‌نیاز جهت نوشتن سناریوهای مختلف آینده صنعت سینما برای سیاست‌گذاران و مدیران فرهنگی بسیار مهم است تا بتوانند با داشتن تصویرهای احتمالی آینده، تصمیم‌های پیش‌دستانه بگیرند.

در این تحقیق با روش دلفی، پیشران‌ها و عوامل کلیدی مورد اجماع ۱۶ خبره در حوزه‌های تخصصی مختلف تهیه‌کننده، کارگردان، مدیر سینمایی، منتقد و پژوهشگر شناسایی و در چارچوب مدل «پست ۱» در چهار دسته سیاسی، فرهنگی اجتماعی، فناوری و اقتصادی دسته‌بندی شدند.

سؤالات فرعی

۱ - در حوزه فناوری مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- میزان گسترش چند صفحه نمایشی شدن مصرف فیلم
- میزان دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم سازی
- ارتقای قابلیت‌های فیلم سازی به واسطه فناوری‌های جدید
- میزان بالندگی سینمایی در سطح بین‌المللی به واسطه فناوری‌های جدید
- میزان فشار شکل‌های جدید محتوای تصویری در رسانه‌های دیجیتال به صنعت سینما

۲ - در حوزه اقتصادی مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- شفافیت مالی در شرکت‌های فیلم سازی
- وضعیت اقتصاد صنعت سینما
- شکل‌گیری شرکت‌های بزرگ تخصصی متنوع
- میزان ساخت سالن‌های مرغوب و جدید

۳ - در حوزه سیاسی مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- میزان کارآمدی قوانین سینمایی؛
- میزان آزادی فعالیت‌های مدنی و صنفی؛
- قدرت‌گیری کارتل‌های سینمایی وابسته به جریان‌های قدرت؛
- میزان سیطره دولت بر سینما؛
- میزان سیاست‌گذاری‌های دوقطبی در سینما.

۴ - در حوزه اجتماعی و فرهنگی مهم‌ترین نیروهای پیشران و عوامل کلیدی مؤثر بر مؤثر بر آینده صنعت سینما کدامند؟

- میزان وضعیت سواد بصری و سواد رسانه‌ای عموم مردم؛
- میزان امکان نوآوری در تولید محتوا؛
- میزان برخورداری از نیروهای انسانی خلاق؛
- میزان کارآمدی نظام آموزشی در رشته‌های سینمایی دانشگاه.

۵ - عدم قطعیت‌های اصلی مربوط به آینده صنعت سینما در افق ۱۴۰۴ کدامند؟

دو عامل «میزان دسترسی عوامل تولید به فناوری‌های جدید فیلم‌سازی» و «میزان امکان نوآوری در تولید محتوا» دارای عدم قطعیت‌های بیشتری هستند. عدم قطعیت‌های کلیدی مهم‌ترین یافته لازم برای ترسیم سناریوهای آینده محسوب می‌شوند که در این مقاله ارائه شده‌اند.

اولین عدم قطعیت کلیدی «میزان امکان نوآوری در تولید محتوا» است. این پیشران از جنس اجتماعی فرهنگی است. هرچه سینما امکان نوآوری و جسارت ورزی در ورود به موضوعات تازه و دست اول و نیز امکان نوآوری و جسارت ورزی در نحوه ارائه موضوعات اجتماعی فرهنگی سیاسی داشته باشد می‌تواند موفق‌تر باشد که این مهم بالاترین عدم قطعیت را داشته است. در مصاحبه با خبرگان اشاره شد که عوامل درگیر در این امکان جسارت ورزی متعدد و متنوع هستند و کمترین میزان قطعیت در آینده برای آن قابل تصور است. اگرچه

امکان نوآوری در تولید محتوا به قدرت و سیاست هم‌بستگی دارد اما جنس آن فرهنگی اجتماعی است و در این بستر تجلی پیدا می‌کند.

دومین عدم قطعیت کلیدی یعنی «میزان دسترسی به جدیدترین تجهیزات مرتبط با صنعت سینما» از جنس فناوری است. این سخن به این معنی است که میزان دسترسی به جدیدترین فناوری‌های مرتبط با فیلم سازی نقش تعیین کننده‌ای در ترسیم آینده‌های پیش رو دارد. فناوری همواره یکی از محوری‌ترین و تعیین کننده‌ترین عوامل در سینما بوده است. بنابر آرای والتر آونگ، مارشال مک لوهان، هارولد اینیس، الیزابت ایزنشتاین، دانیل بورشتاین، جک گودی و نیل پستمن ساختار فنی رسانه ماهیت رسانه را تشکیل می‌دهد (امیدعلی، حسینی، ۱۳۹۱: ۲۶) ورود فناوری جدید دیجیتال بی‌شک می‌تواند نقش محوری در ترسیم سناریوهای آینده سینما داشته باشد. در مجموع وجود عوامل فناورانه در میان عواملی که در جدول ۳ دارای بیشترین عدم قطعیت هستند نشان می‌دهد که سناریوهای آینده صنعت سینما در گرو میزان ورود فناوری به سینماست.

این پژوهش نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی اجتماعی مانند میزان آزادی بیان، سواد رسانه‌ای تغییر ذائقه فرهنگی و سبک مصرف سینمایی مخاطبان، به رسمیت شناخته شدن سلیق گوناگون فرهنگی و جایگاه سینمای اجتماعی کشور از جمله عواملی هستند که هم از اهمیت بالایی برخوردار هستند و بعضاً عدم قطعیت بالایی هم دارند و در سال‌های آینده امکان تغییر آن‌ها وجود دارد. این تغییری است که می‌تواند راه‌گشای آینده سینمای کشور باشد.

منابع

- امید علی، میثم، حسینی، سیدحسن (۱۳۹۱). **مطالعات میان رشته‌ای در رسانه و فرهنگ**، سال دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۹۱. صص ۳۷-۲۵
- امید، جمال (۱۳۶۳). **تاریخ سینمای ایران**، تهران: انتشارات روزنه.
- بل، وندل (۱۳۹۶). **مبانی آینده پژوهی**. مترجمان: محسن محقق و مصطفی تقوی. تهران: انتشارات موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۱). **مبانی، اصول و روش‌های آینده‌پژوهی**. تهران: دانشگاه امام صادق.
- خزایی، سعید و محمودزاده، امیر (۱۳۹۲). **آینده‌پژوهی**. اصفهان: علم‌آفرین و پارس‌ضیاء.
- خزایی، سعید و ناظمی، امیر و حیدری، امیرهوشنگ و علیزاده، عزیز و کاشانی، حامد (۱۳۹۴). **مبانی آینده‌پژوهی و روش‌های آن**. تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.
- شوارتز، پیتر (۱۳۸۶). **هنر دورنگری؛ برنامه‌ریزی برای آینده در دنیایی با عدم قطعیت**. ترجمه عزیز علیزاده. تهران: موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- کورینش، ادوارد (۱۳۸۸). **آینده‌پژوهی پیشرفته: نگاهی ژرف به اصول، مبانی و روش‌های آینده‌پژوهی**. ترجمه سیاوش ملکی‌فر و فرخنده ملکی‌فر. تهران: اندیشکده صنعت و فناوری (آصف).
- گلن، جروم سی. و گوردون، تئودور جی (ب) (۱۳۹۳). **دانشنامه بزرگ روش‌های آینده‌پژوهی**. جلد دوم. ترجمه مرضیه کیقبادی و فرخنده ملکی‌فر. تهران: تیسرا.
- لیندگرن، ماتس و باند هولده، هانس (۱۳۹۰). **طراحی سناریو، پیوند بین آینده و راهبرد**. تهران: موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- مداحی، محمد ابراهیم، کاراوند، عباس (۱۳۹۴). **آینده پژوهی مبانی، مفاهیم و روشها**. تهران: پژوهشکده چشم انداز آینده پژوهی

- مولایی، محمد مهدی (۱۳۹۳). مقایسه الگوهای سازمان‌دهی روش‌ها و تکنیک‌های آینده‌پژوهی. شیراز: نخستین کنفرانس ملی آینده‌پژوهی، مدیریت و توسعه.
- مولایی، محمد مهدی؛ طالبیان، حامد؛ مولایی، زینب (۱۳۹۴). ارائه چارچوب دسته‌بندی موضوعی برای دیده‌بانی ملی و پویش محیط کلان ایران. تهران: اولین کنفرانس ملی علوم مدیریت نوین و برنامه‌ریزی پایدار ایران.
- Bishop, P., Hines, A., & Collins., T. (2007). The current state of scenario development: an overview of. *Foresight*, 9(1), 5-25.
- Millett, S. M. (2003). "The Future of Scenarios: Challenges and Opportunities. *Strategy and Leadership*, 31(2), 16-24.
- Vriens, D. (2004). *Information and Communication Technology for Competitive Intelligence*. Hershey: IRM Press.
- Watson, R. (2008). *Future files: The 5 trends that will shape the next 50 years*. Nicholas Brealey Publishing.